AFFETMEK İNSANI YÜCELTİR

Değerli Müminler,

Bugünkü sohbetimiz af ile ilgili olacaktır.

Afv kelimesi sözlükte, yok etmek, silip süpürmek demektir. Dindeki anlamı ise kötülük ve haksızlık edeni, suç veya günah işleyeni cezalandırmaktan vazgeçip bağışlamaktır.

Afüv, Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden (Esmâ-i Hüsnâ'dan) biridir ve kullarının günahlarını bağışlayıcı demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

إِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

"Kuşkusuz Allah afüv'dur, gafur'dur-affedicidir, bağışlayıcıdır."[332] buyurulmuştur.

Kur'an'ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın en çok tekrarlanan isimlerinin başında O'nun bağışlayıcı ismi gelir. Küfür ve şirkin dışındaki günahları dilediği kimseden bağışlayacağı Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiştir.[333]

Zümer Sûresi'nin 53 ncü âyetinde şöyle buyurulmuştur:

---

332 Hac, 22/60; Mücâdele, 58/2.
333 Nisâ, 4/48.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ.

"Deki; "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." ifadesinin Kur'an-ı Kerim'de en çok ümit veren âyet olduğu söylenir. Ancak bu ifade, günah işleyin nasıl olsa Allah affeder, demek değil, en büyük günah işleyenlerin bile ümitsizliğe düşmeyerek tövbe edip Allah'a yönelmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Bir başka Âyet-i Kerime de şöyledir:

نَبِّئْ عِبَادِيٓ اَنّٖٓي اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُۙ.

"(Ey Muhammed) Kullarıma, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver."[334]

Allah Teâlâ Âyet-i Kerime'de üç şey emrediyor:

Birincisi, affedici ol. İnsanlarla olan ilişkilerinde, hoşgörülü ol, herkesin eksiğine kusuruna bakma, kusurları bağışlamak, özür dileyenleri affetmek, önde gelen özelliğin olsun.

İkincisi, ma'rufu emret, örf, güzel ve faydalı olan her iş demektir. Dinin ve aklın iyi güzel olduğuna hükmettiği her şey ma'ruftur.

Üçüncüsü, cahillerden yüz çevir. Düşünmeden duygularına göre hareket eden, usul ve âdab bilmeyen, büyük ve küçük tanımayan, kendini bilmez, kaba ve saygısız olan kimselerle ilgilenme. Cahillerin ahmakça sözlerine, akılsızca işlerine karşılık verme. Furkan Sûresi'nin 63 ncü Âyet-i'nde de şöyle buyuruluyor:

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا.

334 Hicr, 15/49.

"Rahman'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazû ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) selâm derler (geçerler)."

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ.

"Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir."[335] anlamındaki ayet nâzil olduğu zaman Peygamberimiz kendisine vahiy getiren Cebrâil aleyhi's-selâma:

–Bu nedir diye sordu. Cebrâil aleyhi's-selâm:

–Allah Teâlâ, sana haksızlık edeni bağışlaman, sana vermeyene vermen ve seninle ilgisini kesenlerle ilgilenmeni emrediyor, dedi.[336]

Âyet-i Kerim'e ile ilgili olarak Abdullah İbni'z-Zübeyr (ra.): "Allah Teâlâ Peygamberine, insanların ahlâkından affı benimsemesini emretmiştir" demiştir.[337]

İbn Abbas (ra.) şöyle bir olay naklediyor:

Uyeyne İbn Hısn bir ara Medine'ye gelmiş, kardeşi oğlu Hurr İbn Kays'e konuk olmuştu. İbn Kays ise Hz. Ömer'in yakın adamlarındandı. Hz. Ömer'in meclisinde genç, yaşlı bir takım kurra ve fakihler bulunurdu. Halife önemli kamu işlerini bunlarla görüşür ve tartışırdı. Uyeyne kardeşi İbn Kays'e: "Ey kardeşim oğlu, Halifenin yanında yüksek mevkiin var. Benim için bir izin alsan da ziyaret etsem, dedi. O da izin aldı. Uyeyne huzura girdiğinde, halifeye hitaben:

–Ey Ömer, bize ne bol dünyalık verirsin ne de aramızda adâletle hükmedersin, dedi. Hz. Ömer, kendisine bu şekilde hitap edilmesinden öfkelenerek Uyeyne'nin üzerine yürüdü. Bu sırada, kardeşi oğlu İbn Kays araya girerek: "Ey müminlerin emiri, Allah Teâlâ Peygamberine:

"(Ey Muhammed) halkın kusurlarını affet, ma'ruf ile emret, kendini bilmez cahillerden de yüz çevir" buyurdu. Uyeyne de o cahillerdendir, dedi. İbn Abbas diyor ki: İbn Kays bu âyet-i okuyunca o heybetli halife olduğu yerde çakılmış gibi irkildi, vallahi bir adım ileri gitmedi.

335 A'râf, 7/199.
336 Alûsî, *Ruhu'l-Maanî*, IX, 147.
337 Buhârî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 4.

Esasen Hz. Ömer, Allah Kitabının yüce katında durmak yani susmak âdeti idi.[338]

Peygamberimizin hayatı incelendiği zaman, Allah'ın kendisine ve dolayısıyle bizlere olan bu talimatına nasıl uyduğu; kendisine yapılan haksızlıkları nasıl bağışladığı görülecektir.

Bir insanda çok az bulunan özelliklerden birisi, onun düşmanlarına karşı hoşgörülü olmasıdır. Bir insanın, kendisine yapılan kötülüğe aşırı gitmemek kaydiyle karşılık vermesi hakkıdır. İnsan, bu hakkı kullandığı için kınanmaz. Bu hakkını kullanmaması ise bir erdemliktir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ.

"Bir kötülüğün cezası ona denk bir kötülüktür. (Buna rağmen) Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükafatı, Allah'a aittir. Doğrusu o, zâlimleri sevmez."[339]

Peygamberimiz, hiçbir zaman kendisine yapılan kötülüğe karşılık vermemiş, af yolunu tutmuştur. Hz. Aişe (ra.) şöyle diyor: "Peygamberimiz kendisi için intikam almazdı. Ancak Allah'ın yasaklarına uyulmadığında uymayanları cezalandırırdı.[340]

Mekke ileri gelenleri (Kureyş) Peygamberimize her türlü hakarette bulunmuşlardı. Onunla alay etmişler, onu ölümle tehdit etmiş, yoluna dikenler sermiş, üzerine pislikler atmış, boynuna kemend atarak sürüklemiş, ona sihirbaz ve kâhin demişlerdi.

Peygamberimiz kendisine karşı yapılan bütün hakaretlerin, bütün haksızlıkların intikamını alabileceği fırsat Mekke'nin fethedildiği gündü.

İşte Peygamberimiz o gün:

–Ey Kureyş topluluğu, şimdi size ne yapacağımı, nasıl davranacağımı sanırsınız, diye sordu. Onlar hep bir ağızdan:

338 Buhârî, *Tefsiru'l-Kur'an*, A'râf, 5.
339 Şûrâ, 42/40.
340 Müslim, "Fedâil", 20.

–Hayır umarız, sen iyi bir kardeş, cömert ve şerefli bir kardeş oğlusun, dediler, Peygamberimiz:

–Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi ben de size; "bugün sizi sorgulamak yok, haydi gidiniz serbestsiniz" diyorum buyurdu.[341]

Taif ileri gelenlerinin yaptıkları Peygamberimizi çok üzmüştü. Hatta Uhud Savaşı yenilgisinden daha çok o Taiflilerin yaptığından etkilenmişti. Taif yolculuğu gerçekten acıklı bir yolculuktu. Peygamberimiz Kureyş'in âdice saldırılarına uğramaya başlayınca Taif halkını uyarmak ve onları doğru yola davet etmeyi düşündü. Kendisine ilk inananlardan Zeyd b. Hâris'i yanına alarak Taif'e gitti. Taif'te halk üzerinde etkinliği olan Umeyr kabilesinin üç reisi vardı: Abd-i Yalil, Mes'ud ve Habib. Peygamberimiz bunları görerek onlara İslâmiyeti anlattı. Bunların olumlu cevabı halk üzerinde etkili olacaktı. Bunlar çok ters cevap verdiler. Buna çok üzülen Peygamberimiz onlara: "Bâri gelip görüştüğümüzü saklı tutunuz" buyurdu. Bundan maksadı Mekkeliler bunu duyarlarsa inanmış olanlara daha çok eziyet edebilirlerdi. Ama onlar bunu da dinlemediler: "Bizim memleketimizden çık da nereye gidersen git" dediler. Taifliler yalnız bu sözlerle de kalmadılar, kendilerine gelen bir misafire insanlık kurallarını çiğneyerek hakaret ettiler. Ayak takımını toplayarak Peygambere hakaret için üzerine saldırttılar. Bunlar yolun iki tarafına sıralanarak Peygamberimizi taşa tuttular. Mübarek ayaklarını kaldırıp yere bastıkça sağdan, soldan atılan taşlarla ayakları kana bulandı. Ayaklarına değen taşların acısı yürümesine engel olup oturdukça, kendilerini zorla ayağa kaldırıp yaralı ayaklarına yeniden taşlar atarlar ve yürekler dayanamayan bu hale eğlenip gülerlerdi. Peygamberimizin hayatında karşılaştığı en büyük eza bu olmuştur. Nihâyet Peygamberimizin pek uzak sayılmayan akrabasından Utbe b. Rebia b. Abd-i Şems ile kardeşi Şeybe'ye ait bir bağa sığınmakla izlenmekten kurtulmuş oldu.[342]

Bundan on yıl sonra Müslümanlar tarafından Taif kuşatıldığı sırada Peygamberimiz şöyle dua etmişti: "Allahım, Taif halkına doğru yolu göster ve onları müslümanlara ilhak et." Acaba dünyada hoşgörülülüğün bundan daha yüksek bir örneğine tesadüf olunur mu? Sonuç olarak Taif ileri gelenleri müslüman olmuş ve Allah'ın dinine boyun eğmişlerdi.

---

341 İbn Kayyım, *Zâdü'l-Mead*, II, 180, 181.

342 Buhârî, "Bed'ül-Halk", 7; Müslim, "Cihad", 39; Sahih-i Buhârî, *Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi*, II, 759, 760.

Peygamberimiz hoşgörülü ve affedici idi. Taif'ten üzüntü içinde dönerken Mekke'ye iki konak mesafede bulunan Karn-i Saalip denilen yere geldiğinde kendisine Cebrâil aleyhi's-selâm gelerek:

–Ey Muhammed, Allah, kavminin seninle ilgili söylediklerini kuşkusuz işitti. Seni korumak istemediklerine de vâkıf oldu. Allah, sana şu dağlar meleğini gönderdi, emrine amâde kıldı, kavmin hakkında ne dilersen ona emredebilirsin, dedi. Bunun üzerine de dağlar meleği Peygamberimize selâm verdi. Sonra:

–Ey Muhammed, Cebrail'in söylediği gerçektir. Sen ne istersen emrine hazırım; eğer Ebu Kubeys ile Kayakan denilen şu iki dağın onlar üzerine çökerek birbirine kavuşmasını ve onları yerle bir etmesini istersen hemen emret, dedi. O, gönlü insan sevgisi ve insanlara merhametle dolu olan Peygamber cevap verdi:

–Hayır, hayır, onu istemem. İstediğim odur ki, Allah bunların soyundan, yalnız Allah'a ibadet eden ve Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan bir nesil yaratsın dedi.[343]

Böyle bir durumda bu hoşgörüyü kim gösterebilirdi? Onların bunca zulüm ve işkencelerine karşı onları başka kim affedebilir ve cezalandırma imkânı kendisine verildikten sonra bundan kim vazgeçebilirdi? Hiç şüphe yok ki bu hoşgörüyü ancak Peygamberimiz gösterebilirdi. Çünkü O, alemlere rahmet olarak gönderilmişti. Gönderilişinin amacı insanları cezalandırmak değil, aksine onların dünyada da ahirette de mutlu olmalarını sağlamaktı.

Peygamberimizin kendisine yapılanları affettiği konusunda sayısız örnekler vardır. Bir iki örnek daha vermek, onun yüksek ahlâkını belirtmek ve onu örnek almak isteyenleri aydınlatmak bakımından yararlı olacaktır.

Peygamberimiz arkadaşları ile birlikte Necid Savaşından dönüyordu. Yorulmuşlardı. Ağaçlı bir vâdiye geldiklerinde kuşluk vakti olmuştu. Burada konakladılar. Askerler ağaçların altında gölgelenmek için dağıldılar. Peygamberimiz bir Semüre ağacının dalına kılıcını astı ve uyuya kaldı. O esnada bir bedevi bu durumdan yararlanarak Peygamberimizin kılıcını kınından çekmiş ve Peygamberimize hucum etmişti. Tam bu sırada Peygamberimiz uyanmış, bedevînin elinde kılıçla üzerine yürüdüğünü görmüştü. Bedevi bağırdı:

343 Buhârî, "Bed'ül-Halk", 7; Müslim, "Cihad", 39.

–Ey Muhammed, şimdi seni elimden kim kurtarır dedi. Peygamberimiz hiç tereddüt etmeden:

–Allah kurtarır dedi. Bu cevap karşısında Bedevî'nin elindeki kılıç yere düştü. Kılıcı alan Peygamberimiz Bedevî'ye:

–Seni benden kim kurtarır, dedi. Bedevî:

–Cezalandıranların hayırlısı ol, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik eder misin yâni "Lâilâhe İllallah Muhammedü'r-Rasûlullah" der misin buyurdu. Bedevî:

–Hayır, fakat sana karşı savaşmamak ve savaşanlarla beraber olmamak hususunda sizinle anlaşma yapabilirim, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz onu salıverdi. Bedevî arkadaşlarının yanına gelince onlara:

–İnsanların hayırlısının yanından geldim, dedi ve Peygamberimizin hoşgörüsünü ifade etti.[344]

Peygamberimiz, kendisini haksızlık ve adâletsizlikle itham etme cür'etinde bulunan insanları cezalandırmamış, affetmiştir.

Abdullah İbn Mes'ûd (ra.) anlatıyor: Huneyn Savaşı sonunda, Peygamberimiz ganimat mallarını bölüştürürken bazı kimselere fazla verdi. Meselâ Müellefe-i Kulup'dan-Kalbleri İslâm'a ısındırılacak olanlardan Akra İbn Hâbis'e yüz deve, Uyyeyne'ye de bunun kadar vermişti. Arap ileri gelenlerinden bazılarına da böylece yüz deve ihsan buyurmuş ve bu Arap ileri gelenlerini bu ganimet taksiminde başkalarına tercih etmişti. Bundaki amacını anlamayanlardan bir kişi itiraz ederek:

–Vallahi bu taksım, kendisinde adâlet gözetilmeyen yahut kendisiyle Allah rızası kasdedilmeyen bir taksimdir, dedi. İbn Mes'ûd diyor ki: Ben bu söylenenleri Peygamberimize ilettim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

–Allah ve Resûlü adâlet etmezse kim eder? Allah, Mûsa aleyhi's-selâm'a rahmet etsin, bundan daha çok sözlerle cezalandırıldı da sabretti ve böyle kendini bilmezleri cezalandırmadı. İbn-i Mesûd diyor ki: Peygamberimize haber verdiğim bu sözle onu üzdüğümüzü anladım ve bundan sonra bu gibi bir sözü kendisine haber vermedim.[345]

---

344 Buhârî, "Meğazî", 31; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirine ve Kasrihim", 57.
345 Buhârî, "Farzu'l-Humus" 19; Müslim, "Zekât" 46.

Peygamberimiz, kendisine kaba davrananları daima hoşgörü ile karşılardı.

Enes İbn Mâlik (ra.) anlatıyor; Peygamberimizle beraber yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından sert yakalı ve kalın bir cübbe vardı. Bir Bedevî ona ulaşarak cübbesinden kuvvetlice çekti.

Peygamberimizin ensesine baktım ki, Bedevî'nin kuvvetli çekişinden cübbenin sertliği oraya iz bıraktı. Bedevî:

–Ey Muhammed, sendeki Allah malından bana verilmesi için emret, dedi. Peygamberimiz Bedevî'ye döndü ve güldü, sonra da ona bir şey verilmesini emretti.[346]

Kur'an-ı Kerim, kaba ve çirkin hareketlerde bulunanlara, kusur işleyenlere hoşgörü ile, af ile davranılmasını tavsiye etmiş ve böyle yapanları övmüştür. Bir Âyet-i Kerime'de şöyle buyurulmuştur:

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِى السَّرَّآءِ وَالضَّرَّآءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَۚ

"O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever."[347]

Bir hadis-i Kudside de şöyle buyurulmuştur:

اَفْضَلُ الْفَضَائِلِ اَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ وَتُعْطِى مَنْ حَرَمَكَ وَتَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ

"Erdemliklerin en üstünü, seninle ilişkisini keseni, senin arayıp sorman, seni mahrum bırakana senin ihsanda bulunman ve sana haksızlık edeni senin affetmendir."[348]

Değerli müminler, az önce de ifade ettiğimiz Hz. Aişe (ra.) Peygamberimizin bir kere olsun, uğradığı haksızlıktan dolayı intikam almaya kalkış-

346 Buhârî, "Farzu'l-Humus" 19.
347 Âl-i İmrân, 3/134.
348 Ahmed b. Hanbel, III, 158.

madığını ifade etmiştir. İnsanın gücü yeterken intikam almayıp affetmesi gerçekten büyük bir erdemliktir. İmam-Gazâlî "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı meşhur eserinde, Musa aleyhi's-selâm:

–Ya Rabbi, senin yüce katında en aziz kulun kimdir? diye sorduğunda, Allah Teâlâ'nın:

–İntikama gücü yeterken affeden kimsedir, buyurduğunu nakleder.[349]

Gerçekten intikama gücü yettiği halde affetmek en büyük erdemliktir. Böyle yapan, hem insanlar yanında saygınlık kazanır, hem de Allah katında derece alır.

Konuşmamızı Peygamberimizin bir hadisi ile tamamlayalım.

Ebû Hureyre (ra.) nin rivâyetine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur;

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللّٰهُ

"Sadaka malı eksiltmez. Af sebebiyle Allah bir kulun ancak şerefini artırır. Bir kimse Allah için tevazû gösterirse Allah onu yükseltir."[350]

---

349 Gazalî, *İhya'u Ulumi'd-Din*, III, 158.
350 Müslim, "Birr", 19.